

TEDU Gender Podcast IV

İnsan Hakları İhlali Olarak Derin Yoksulluk: Kadın Yoksulluğu ve Çocuk Yoksulluğu

Podcast Deşifresi: Büşra Başar

17.01.2023

Burcu Sarı Karademir: Herkese merhaba, ben Burcu Sarı Karademir. Bugün TED Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Merkezi adına değerli konuğumuz Hacer Foggo ile birlikteyiz. Ben sizlere Hacer Hanım'ı kısaca tanıtacağım. Hacer Hanım bir gazeteci, bir aktivist ve benim için pelerini olmayan modern zamanlar kahramanı. Hacer Hanım, Derin Yoksulluk Ağı kurucusu ve hepimizin derinden hissettiği ve yoksullaştığı bu günlerde yoksulluğun merkezinde en ağır şekilde etkilenen insanlara koşan, hak ihlallerini değerlendiren ve onlarla beraber bu mücadeleyi veren çok önemli bir aktivist. Kendisine sizler adına hoş geldiniz demek istiyorum. Hacer Hanım, hoş geldiniz.

Hacer Foggo: Hoş bulduk, çok teşekkürler davet ettiğiniz için.

Burcu Sarı Karademir: Nasılsınız?

Hacer Foggo: İyiyim, yani herkes kadar iyiyiz. Zor günler. Gerçekten, herhalde hepimiz için zor günler diye düşünüyorum, yani bu kadar ağır bir kriz pandemi sonrası yaşamamıştık diye düşünüyorum.

Burcu Sarı Karademir: Bu soruyu size özellikle soruyorum çünkü “nasılsınız” sorusunu biz hep dilimize yapışan bu “iyiyim”le geçiştiriyoruz ama aslında çok derinden hissettiğimiz yaraları siz görüyorsunuz ve ona rağmen bir mücadele veriyorsunuz. Bir umutla mücadeleyi devam ettiriyorsunuz. Sizin iyiyiz demeniz bana ayrı bir güç veriyor. Ne kadar iyi olabilirsek hep beraber o kadar iyi olacağız demeniz de ayrıca anlamlı geliyor. O yüzden çok teşekkürler bu samimi cevabınız için. Hacer Hanım, bize Derin Yoksulluk Ağı'ndan ve yoksulluğun bir hak ihlali olarak tanımlanmasının öneminden bahsedebilir misiniz?

Hacer Foggo: Tabii. Şöyle, Derin Yoksulluk Ağı 18 Mart 2020 tarihinde kuruldu ama tabii ki onun öncesinde biz Açık Alan Derneği'nde çocuklar ve kadınlarla çalışıyorduk. Yine yoksul, ekonomik ve sosyal olarak risk altındaki çocuklar ve kadınlarla. Çimen Ev diye bir merkezimiz vardı ve kadınlar okuma yazma öğreniyor, çocuklar okul sonrası geliyor, derslerine çalışıyorlar, genç öğrenciler gönüllü olarak oraya gidip geliyordu ve çok hoş, çok da güzel bir merkezdi ama pandemiyle birlikte hepimiz eve kapandık. 11 Mart'tı, hepimiz işte eve kapandığımız dönemde ve hemen ertesi gün ve sonrasında aileler, yıllardır, uzun zamandır çalışıyorum, onlar aramaya başladılar. Dediler ki, “evde yiyecek yok,” “gıda yok,” “makarna yok,” “süt yok,” “bebek bezi yok,” “mama yok.” Gerçekten, açıkçası ben biraz böyle şaşkınlık içerisindeydim. Bu kadar hızlıca gıdanın bitmesi, bu kadar hızlıca insanların böyle yoksulluğun birden bire açlığa evrilmesi... Çünkü uzun zamandır bu mahallelerde çalıştığım için, şeyi

biliyorum, hiç kimse işte aç kalmaz. Yoksa evde, o gün komşusu mutlaka verir bir şekilde. Bu mahallelerde kendi içerisinde bir dayanışma var, dayanışma ağı var aslında. Görünmeyen ama böyle bir ağla hiç kimse açta, açıkta kalmaz. Ama sonra anladım ki insanlarla konuşmaya başladığım zaman, gerçekten komşuda da yok ve hiç kimsede yiyecek, gıda kalmamış. Ben birkaç gün sonra, o genç arkadaşlarımla, yeni üniversiteden mezun, üniversiteye devam eden gençlerle, dedim ki “bir şey yapalım.” Çünkü dışarı çıkamıyoruz, evlerine gidemiyoruz, bir şey veremiyoruz falan. “Evden Değiştir diye bir kampanya başlatalım,” dedik. Karantina, dediğim gibi, 11 Mart’ta başladı ve 18 Mart’ta biz Derin Yoksulluk Ağı’nı kurduk ve tanıdığımız insanlarla, arkadaşlarımızla aileleri eşleştirmeye başladık. Örneğin, ben size diyorum ki, “karşıda kâğıt toplayıcı bir aile var, Ümraniye’de. İki çocuğu var; bir tanesi bebek, bezi beş numara, yiyeceğe ihtiyacı var. Ve siz de kendi bütçenize göre online alışveriş yapıp gönderiyorsunuz ve bu inanılmaz hem destekçi hem ailelerin sayısı her geçen gün arttı ve biz üç binden fazla ailenin o dönemde temel ihtiyaçlarını karşıladık. Sonrasında dışarı çıktık ve bir araştırma yaptık. Yüz üç hane üzerinden. Ve durumun aslında ne kadar korkunç olduğu o zaman iyice ortaya çıktı çünkü yüzde yetmiş dört bebek bezi ve mamasına ulaşamıyordu aileler. Yüzde altı, sadece çocuklar ev geçindirmeye başlamış, yüz üç hane üzerinde. Yüzde on üç çocuklar ve aileler çalışmaya başlamış. Yüzde seksen iki kadınlar pede erişemiyorlardı. Ve tablete erişemeyenler, internete erişemeyenler. Ve tamamen aslında yokluk, yoksunluk ve bu yokluk, yoksunluğun getirdiği tabii ki özellikle kadınlarda stres, öfke, kaygı... Ve çocuklar maalesef o pandemi döneminde erişemedikleri için bir daha okula geri dönmediler. Hepsisi değil tabii ki ama büyük çoğunluğu geri dönmediler ve çalışan işçi, çocuk işçi haline geldiler maalesef. Zaten hep benim de söylediğim, çocuk o evde okulu bıraktıysa geri dönmesi çok çok zor ve aynı zamanda bu şu demek, devredilen o yoksulluğu almış demek. Okulu bırakır bırakmaz maalesef o yoksulluk kategorisine o çocuk yetişkin olduğunda da girmiş oluyor ve devam ediyor, yani o yoksulluk.

Burcu Sarı Karademir: Burada çok ağır bir şey aslında yoksulluk bir kelime sadece ama baktığımız zaman insanın sadece bugününü değil, geleceğini de ve hatta gelecek nesilleri de etkileyen bir döngü yaratıyor. Yani, “yoksulluk” dediğimiz kelimenin içerisinde beslenme, gıda, giyinme, barınma, sağlık, eğitim, temiz su, temel eğitim, temel sağlığa ve diğer hayatın geri kalanına etki eden boyutlarıyla baktığımız zaman bir kelimenin içerisinde ne kadar çok yokluk var ve zaman var ve nesiller arası bir devam var. Çok ağır değil mi?

Hacer Foggo: Kesinlikle, kesinlikle öyle ve aslında işte yoksulluk döngüsü dediğimiz şey tam da sizin bahsettiğiniz gibi. Yani, birden fazla temel ihtiyaca erişememe ile başlayan ama sonrasında da nesiller boyu devam eden bir yoksulluk. Yani, bir kez yoksul olduğunuzda o yoksulluktan kurtulma şansınız gittikçe azalıyor. Her seferinde daha azalıyor ve eğer o evde çocuk çalışmaya başlıyorsa, o döngü nesiller boyu devam ediyor. O yoksulluk döngüsünün içerisindeki aileler gıdaya erişemiyor. Yetersiz beslenmeye başlıyor çocuklar. Yetersiz beslenme, aynı zamanda çocuklarda öğrenme güçlüğü, aynı zamanda gelişim bozukluğu, aynı zamanda bodurluk ya da tek tip beslenmeyle obeziteye kadar giden

durum ortaya çıkartıyor ve yetişkin olduğu zamanda bu sağlıksız olma durumu nerede çalışırsa çalışsın, orada da bir şekilde ortaya çıkıyor aslında.

Burcu Sarı Karademir: Sizin değerli babanız da öğretmenmiş, benim babam da öğretmendi. Köy okullarında öğretmenlik yaptığında babam çocukların kavruk olduğunu söylerdi. “Beslenememekten, kemiklerinin büyümemesinden, gelişimini, zihinsel gelişimini tamamlayamamasından bazı çocuklar kavrulur, yoksulluktan. O yüzden her çocuğun günde en az bir yumurta yiyebilmesi, proteine erişebilmesi gerekir ne olursa olsun,” derdi.

Hacer Foggo: Tabii o zamanlar tabii, böyle düşünmüyorduk. Aslında, benim babam da öyle söylerdi ama bunun altında yatan şey aslında yokluk, yoksunluk.

Burcu Sarı Karademir: Tabii. Köylerdeki yoksulluk ama işte milli eğitimin ya da Cumhuriyet’in en büyük projelerinden bir tanesi bu yoksulluktan belki çocukları bir nebze koruyabilmek, fedakâr öğretmenlerin emekleriyle onları birazcık eğitime devam ettirip yoksulluk döngüsünün dışına atabilmek, çıkarabilmek, çocuk işçi olmalarını engellemek ve her aileye bir eğitilmiş insan katabilmektir. Sizin bahsettiğiniz yoksullukta artık çocuklar da girdabın içinde ve ailelerin gücü çocuklarını bu girdabın dışına atmaya yetmiyor, değil mi?

Hacer Foggo: Evet, kesinlikle yetmiyor. Bu sürekli yoksulluk dediğimiz şey, kalıcı yoksulluk içerisinde ise, yani o rakamın içerisinde ise, zaten hani bu dediğim gibi yıllar boyunca devam eden bir yoksulluğa dönüşüyor. Niye böyle söylüyorum, TÜİK’in en son rakamında sürekli yoksulluk %14,8 demişti. Bu sürekli yoksulluk dediğimiz şey, 5 yıldan fazla yoksulluk çeken insanlar. Yani, kalıcı yoksulluğa doğru evrilmiş bir yoksulluk aslında sürekli yoksulluk. Bu aynı zamanda, kronik açlık demek. Bu, ailelerin sürekli taşınması demek, kirayı ödeyemedikleri için. Bu, ailelerin sürekli gıdaya erişim sorununun olması demek. Faturalarını sürekli ödeyememe durumu. Sürekli bu temel ihtiyaçlar için çarpınan aileler aslında. Yine bu en son Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Örgütü’nün yaptığı bir Açlık Haritası var, biliyorsunuz.

Burcu Sarı Karademir: Evet, evet.

Hacer Foggo: Orada da Türkiye’deki durum 15 milyon insanın gıdaya erişim, açlıkla mücadele ettiği ortaya çıktı ve en kötü durumda olan ilin de Şırnak olduğu. Şimdi bütün bunlar aslında bizim bildiğimiz şeyler. Zaten Sağlık Bakanlığı’nın da bir raporunda, bu stratejik eylem planında da geçiyor. Niye geçiyor? Çünkü Hacettepe Üniversitesi Nüfus Araştırması’nda yetersiz beslenme nedeniyle bodur olan çocuk oranının Güneydoğu, Doğu Anadolu’da daha fazla olduğu ortaya çıkmıştı ve bu nedenle de bir beslenme programları yapılması gerektiğini söylemiş Sağlık Bakanlığı ama bu maalesef hayata geçirilmedi. Yani şöyle, benim en fazla üzüldüğüm şey şu, bir sorun, bir problem geliyor zaten ama biz o problem büyümeden önleyemiyoruz maalesef. Geldiği zaman da önleyemiyoruz gerçi. Pandemi döneminde de Milli Eğitim Bakanlığı “üç milyon öğrenci internete erişemedi,” demişti. Biz de onun öncesinde “çocukların tableti yok,” “internet erişemiyorlar,” “okulla bağları tamamen koptu,”

demistik. Sonrasında Milli Eğitim Bakanı da böyle bir açıklama yapmıştı. Tamam, ama sonrasında yine önlem alınmadı. Yani, o evlere internet bağlanmadı, o mahallelerin internet alt yapısı, ücretsiz bir internet ya da o çocukların teknolojiye erişimi falan olmadı. Bunu neden söylüyorum? Gerçekten büyük bir dijital eşitsizlik var. İleride bu çocuklar belki babaları, anneleri gibi günlük işler yapamayacak durumda olacaklar. Mutlaka bir teknolojiyle ilişkilenmeleri gerekiyor aslında.

Burcu Sarı Karademir: Tabii, “dijital uçurum” diyoruz literatürde.

Hacer Foggo: Evet.

Burcu Sarı Karademir: Dijital uçurumun tabii toplumsal cinsiyet boyutu da var ve kız çocuklarının ve kadınların dijital araçlara ve becerilere, onları kullanım becerilerine erişiminin de istatistiki olarak çok daha düşük olduğunu biliyoruz.

Hacer Foggo: Evet, aynı zamanda, 2019 yılındaydı sanırım, okuduğum TÜİK rakamında 80 bin kız çocuğunun okula devam etmeme nedeninin okul masraflarını karşılamama olduğu...

Burcu Sarı Karademir: Tabii, “çocuk gelinler” denilen, erken yaşta kız çocuklarının evlendirilmesi. Sonra, onların hayatlarının çocukla, erken yaşta anne olma ve bu yoksulluk tuzağı sarmalına girmelerine sebep olduğu için, aynı zamanda bu boyutuyla da çok ağır bir süreç ve bu eğitimin bugün sadece bir erişim sorunuymuş gibi konuşulması aslında çok eksik. Bunun kız çocuklarının hayatını dönüştüren ve ne yazık ki çok olumsuz bir şekilde dönüştüren bir boyutu var. Bunun da altını çizdiğiniz için teşekkür ediyorum. Çok önemli dijital uçurumun farkında olmak.

Hacer Foggo: Evet, evet.

Burcu Sarı Karademir: Aslında da çok ucuz değil mi? Yani okullardan, okul yapmaktan ucuz bir yere internet vermek, insanlara hizmeti sağlamak o kadar da zor olmasa gerek.

Hacer Foggo: Yani, şöyle bakıyorum ben Burcu Hanım tüm bu söylediğim şeylere. Geçen de bir konsey, kent konseyinin toplantısında da aynı şeyi söyledim. Şimdi, her şey için geçerli, yani dijital uçurum için de geçerli ya da sürekli söylüyorum, ailelere gittiğim, ziyaret ettiğim zaman söylüyorum, mutlaka bir gelişim bozukluğu olan bir çocuk, öğrenme güçlüğü çeken bir çocuk ya da kronik hastalığa sahip herhangi bir birey, ama mutlaka bir hasta var. Ya astım ya kanser var o evde, bronşit var, göğüs hastalıklarından bir şey var, koah hastası mesela çok fazla. Şimdi bütün bunlar aslında görünüyor; yani orda ne olduğu ya da işte gıdaya erişememe durumu, barınma durumu falan. Şimdi, bütün bunlar hiçbir zaman gıda kartıyla önlenemeyecek ya da şu anda yapılan o sosyal yardımlarla. Ben sosyal hak diyorum. Onlarla önlenemeyecek durumdalar. Hiç olmasın mı, olsun, çok daha iyi, daha fazla verilmesi gerekiyor. Söylemek istediğim şey şu: Yoksulluk sürekli, her yıl çoğalıyor. Her yıl Aile Bakanlığı rakam açıklarken daha fazla söylüyor, diyor ki şu kadar arttı, şu kadar sosyal yardım var, şu kadar bilmem ne arttı. Ya da okul terkleri artıyor ve yarın iklim krizini konuştuğumuz zaman da yine iklim krizinden de en fazla

mağdur olan yine yoksullar olacak. Bunu şunun için söylüyorum, yani biz önlenebilir projeler yapmıyoruz. Sürekli, bu yoksulluğu çoğaltan durumu, yani gözümüzün önünde bu çoğalıyor ama bunu önleyen tedbirler almıyoruz ve aynı yöntemlerle yoksulluk çalışıyoruz diyeyim ya da öyle bir sosyal hizmet anlayışı var aslında. Yani bunu toptan tamamen, bence bu bakışın ortadan kaldırılması gerekiyor ve gerçekten de yoksulluğa insan hakları perspektifiyle bakmamız gerekiyor. Eğer biz insan hakları perspektifiyle bakarsak, o çocuğun o evine, o sokağa, o mahalleye, o şehre, her neyse o interneti bağlattırırız aslında.

Burcu Sarı Karademir: Çok altını çizmek istedim. Biz “insan güvenliği” kavramı üzerinden anlatıyoruz yoksullukla ilgili dersimizde, nasıl mücadele etmemiz gerektiğini. Önleyici sorunlar ortaya çıktıktan sonra semptomlarla uğraşmak değil, önleyici yapısal reformlarla, değişikliklerle çıkmadan önlemek, çıkmadan sorunları çözmek anlayışını benimserseniz insan haysiyetine, insan onuruna yakışır bir yaşam elde edebiliriz diye. Siz çok güzel ifade ettiniz bunu. O yüzden tekrar altını çizmekte fayda görüyorum.

Hacer Foggo: Güzel bir ders, bana da o ders notlarını gönderin.

Burcu Sarı Karademir: Biz derslerimizi sizin notlarınızdan çok faydalanıyoruz aslında. Şimdi ben birazcık hemencecik oraya geçmek istiyordum. Sizin Hikâyenin Yok Hali kitapçığının, raporunuzun insan hakları perspektifini ve uluslararası antlaşmalarla, anayasayla yoksulluğun bir hak ihlali olarak tanımlandığı ve hikâyelerle birleştirildiği olağanüstü kitabınız var. Öğrencilerim okuduğu zaman çok ekilendiler. Ben çok etkilendim, çok zor okudum çünkü hikâyeler o kadar gerçek, o kadar insanın kalbine oturuyor ki. Onu okumak başka, ama onu yaşayanların olduğunu, onu yazarların olduğunu, o gözlemi yapanların neler hissettiğini düşündüğümüz zaman da bizim tabii duygusal bir şeyden bahsetme hakkımız yok. Onu yaşayan insanlar var. Birazcık da bunu önemsiyorum çünkü biz bilgiyi biraz teorik anlatıyoruz ve sanki o yoksulluk sadece kâğıt üzerinde tanımlanan bir şey gibi. Fakat o ete kemiğe büründüğü zaman, bu raporlarda dile geldiği zaman farklı hissediyor öğrencimiz, gencimiz, insanımız, komşumuz, kendimiz. Bir şey yapmak istiyoruz. Ben o yüzden çok çok kıymetli buluyorum. Birazcık bize Hikâyenin Yok Hali’nden başlayarak, Derin Yoksulluk Ağrı’nın çok boyutlu yoksulluğu, çok boyutlu hak ihlallerini nasıl raporlaştırdığını anlatabilir misiniz?

Hacer Foggo: Tabii ki. Biraz önce aslında söz ettiğim gibi, bu araştırmadan sonra aslında insanların ne kadar zor biçimde o pandemiyi atlattığını, hatta atlattığını – şu anda da aslında çok fazla atlatılmış da değil, üzerine kriz de oldu, görünce böyle bir hikâye kitabı yapılmasına karar verdi ve bütün bu projenin de koordinatörlüğünü Şevval arkadaşımız, yani Açık Alan Derneği’nin şu anda başkanı olan Şevval Şener arkadaşımızın fikriydi bu. Sonra sahaya çıkıldı ve ailelerle görüşmeler yapıldı. Onların hikâyesini dinledik. Ben de bir hikâye yazdım, anlattım orada ve onların da sözlerine dokunulmadan aslında yazıldı bütün hikaye. Ama orada gerçekten, bir kanser hastasının, kanserli bir kadının hem kanserli hem de yoksul, derin yoksulluk yaşayan bir kadının hikâyesini duyduğunuz zaman, o sadece

kanser, sadece rahatsız değil, aslında nasıl iyileşemediğini de görüyorsunuz. Ya da orada doktor diyor ki, siz de okumuşsunuzdur ,“daha iyi, daha sağlıklı beslenmen gerekiyor, bağışıklığını güçlendirmek için”, “yok ki,” diyor, “ne alayım?” Olmayan bir durum var. Ama bir taraftan da bebeğine dokunamıyor, kardeş bakmak zorunda. Kardeşi de aynı zamanda yoksul ama bir taraftan da o kadar çok hayali var ki. İyileşip çocukla sokağa çıkmak... Bir sürü şey. Ya da kanser ve yoksul hastaları düşünün, o kemoterapiye giderken bile ulaşım ile ilgili bir sıkıntı yaşıyor. Taksi parası veremiyor, otobüse binemiyor, korkunç. Bir taraftan yeterli beslenemiyor. Böyle şeyler, böyle hikâyeler var.

Burcu Sarı Karademir: Girdap, değil mi?

Hacer Foggo: Her hikâye serisinde de aslında umut da görüyorsunuz; o kadar derin bir yoksulluk ama o ayakta kalma çabası bize aynı zamanda ayakta kalmamız gerektiğini de veren bir mesaj, o yokluk ve yoksulluk içerisinde. Bunu niye söylüyorum, çünkü mesela ben 2006 yılında Sulukule Mahallesi'yle, yıkılan, kentsel dönüşümde yıkılan mahalleyle tanıştığım zaman son ev yıkılıncaya kadar hep oradaki insanlarla birlikte, onların yanında yer aldım, mücadele ettim ve hep buradan baktığım zaman oranın aslında benim için bir okul olduğunu düşünüyorum. Oradan mezun olduğumu düşünüyorum çünkü bu hikâye kitabında da olduğu gibi, o kadar yokluk ve yoksulluk içerisinde yaşayan ama o hayata direnen insanlar bu insanlar aynı zamanda. Bu yüzden de bizim hepimizin daha fazla direnmesi, hepimizin onlardan daha fazla umutlu olması gerekiyor ve onlar için daha fazla, daha iyi bir hayat ve hepimiz için aslında, umudumuzu kaybetmememiz gerektiğini düşünüyorum. Bu kitaptan benim hissettiğim, her hikâyeden, böyle bir şey.

Burcu Sarı Karademir: Çok çok kıymetli. Buradan başka bir raporunuzun başlığına geçeceğim, Yoksullarla Değil Yoksulluk ile Mücadele ve Yoksulluğun Suç Olmaktan Çıkarılması raporları. Birazcık bize bunlardan bahseder misiniz? Biz aslında yoksulluğu bazen tembellik, başarısızlık, yeteri kadar gayret göstermeme olarak görüyoruz, kınıyoruz, yargılıyoruz. Yoksulluğu anlarken, sizin tabirinizle, parmak sallıyoruz. Üç çocuklu ailelere, “bu kadar bilinçsiz çocuk yapılırmı,” “madem yoksulsun neden çocuk yapıyorsunuz?” diyoruz. Bu çocuklar bunları da duyuyor. En incitici de bence çocuklar açısından istenmediklerini, fazlalık olduklarını, kendilerini ait hissetmeleri gereken toplumun bilinçli belki daha avantajlı, varlıklı kesimleri tarafından duyulmaları ve çocukluklarından itibaren ötekileştirilmeleri. Yoksullarla değil, yoksullukla nasıl mücadele edeceğiz? Ne yapacağız? Bize birazcık buradan umut verir misiniz? Bize yol gösterir misiniz?

Hacer Foggo: Tabii, şöyle, mesela en yakın zaman kâğıt toplayıcıları, İstanbul'da özellikle, valilik bir genelge çıkarmıştı ve toplamaya başlamışlar insanların çekçeklerini. Şu anda tekrar çalışmaya devam ediyorlar ama o dönemde birkaç ay... Ben kâğıt toplayıcıları ile telefonda görüştüm. Yüz yüze görüştüğüm zaman, şey diyorlardı: “Çekçeği görünce alıyor polis ya da zabıta. O yüzden ben çuvalla toplamaya başladım, arka sokaklardan topluyorum, ara sokaklardan topluyorum Hacer abla,” demişlerdi ve ben o zaman çok üzülmiştim. Niye, çünkü sanki bir suçluymuş gibi. Sonuçta o topladığı şeylerle

bebeğine, evine ekmek götüren insanlar yani. Suçluluk hissiyle çalışmak korkunç bir şey. Onun dışında, “tembeller,” “çalışmıyorlar...” İnanın, kalıcı yoksulluk, sürekli yoksulluk yaşayan ailelerde, TÜİK’in rakamları falan, yani o kadar çok, aşırı derecede yoksulluk yaşadıkları için ailedeki aslında neredeyse her birey çalışıyor ve ucuza çalışıyorlar tabii ki. Yetirmeleri de mümkün değil. Ben böyle durumlarda şöyle cevap veriyorum: “Öyle zenginler var, çok fazla zengin insanlar var, siz onların hepsinin çalışarak mı zengin olduğunu düşünüyorsunuz,” diye. Öyle değil mi? Çünkü eğer çalışmak çalışarak zengin olsaydı herhalde bugün yıllarca madencilik yapanlar, gündelikçi kadınlar, oralardan emekli olmaya çalışanlar, kâğıt toplayıcıları, tekstil işçileri, fabrika işçileri...

Burcu Sarı Karademir: Madenciler...

Hacer Foggo: Evet, madenciler. Hiç duymadım ki onlardan birkaç zengin, milyarder olsun, çalışıyorlar insanlar.

Burcu Sarı Karademir: Çok çalışıyorlar değil mi?

Hacer Foggo: Evet...

Burcu Sarı Karademir: Çok çalışıyorlar.

Hacer Foggo: Bu çocuk meselesi de şöyle, bir yerde okumuştum. Özellikle savaş dönemlerinde ölen çocuklar... Sonuçta İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra da inanılmaz bir yoksulluk, sefalet başladığı zaman yoksul ailelerin çok çocuk yaptığını... Yine başka bir yerde okuduğum ya da gözlemlerim de öyle, ölüyor çocuklar. Yani, çok fazla bebek ölümü var yoksul ailelerde. Mesela, çok boyutlu diyoruz ya, çok boyutlu bakmak lazım her hanedeki her bireyin yoksulluğuna. Çok boyutlu yoksullukla ilgili ölçümler yapıldığı zaman, 109 ülkede yapılıyor, sorulardan biri: “O hanelerde, o evlerde 5 yaşından önce ölen var mı?” diye. Bu soruyu sorma nedeni de, tam da bu, ölüyor çocuklar. Yani yoksulluktan, yetersiz beslenmeden, savaştan, çatışmadan... Yoksul çocuklar ölüyor, yoksullar daha erken ölüyor aynı zamanda ve bir taraftan ötelenmiş, izole edilmiş mahallelerde yaşıyorlar ve başlarına herhangi bir şey geldiği zaman da çocukların onlara sahip çıkacaklarını düşünüyorlar. Öyle bir durum ama öbür tarafta pandemi döneminde aile planlamasına hiçbir insan erişemedi. Öyle bir şey açık değildi. Başka bir şey, gerçekten erişebilir değil bu mahallelerde yani bunun içerisine aile planlaması da dâhil, internet de dâhil, gıda da dâhil. Yani, o temel ihtiyaçların hepsi ücretsiz ve erişebilir değil maalesef. O yüzden, bütün bu sorunlara bütüncül bakmamız ve bütüncül bir biçimde yoksulluğu azaltacak politikalar yapmamız gerekiyor. Bunu da yaparken, yoksulluk yaşayan insanlarla, kadınlarla birlikte... Yani, Ayşe bugün bebeği yüzünden sokağa çıkamıyorsa, orada bir kreş yoksa, zaten o kendisi söylüyor. Ya da çalışamıyorsa, ücretsiz biçimde çocuklarını koyabileceği, gönderebileceği bir erken çocukluk eğitimi olan bir yer yok. Bazen projeler, yerel yönetimler, kamu kurumları, bakanlık falan, onların dışında, onlar adına bir sürü projeler yapılıyor. Onlar adına bir sürü otellerde, Zoom’larda toplantılar yapılıyor ve biz öneriyoruz o projeleri. Oralarda doğru dürüst bir araştırma yapmadan. Ya da kafamızdaki kreşi hayata

geçiriyoruz. Kafamızdaki merkezi hayata geçiriyoruz. Sonrasında şöyle diyorlar, çok duyuyorum ben: “Bizim şehrin merkezine merkez kurduk ama gelmiyorlar.” Gelmez yani, çünkü o mahalleden oraya vereceği yol parasını da düşünüyor bazen. Ya da çocuğu varsa çocuğunu nereye koyacağını düşünüyor; yani oraya o nedenle de gelemiyor gibi bir sürü şey.

Burcu Sarı Karademir: Aslında çok önemli bir başka bir hususa da parmak bastınız. Bu sivil toplum örgütlerinin, hak temelli savunuculuk yapanların farkına da değindiniz. Herhalde devletin yaklaşımı da, bazı sivil toplum örgütlerinin yaklaşımı da hayırseverlik üzerine ve tepeden inme. Hâlbuki hak temelli bakıldığı zaman, sizin bahsettiğiniz gibi, o sorunu yaşayan kişileri özne olarak kabul edip, onların ihtiyaçlarını onlardan öğrenip, dinleyip, kaynakları onların ihtiyaçlarına göre kullanıp bu sorunlarla mücadele etmemiz gerekiyor.

Hacer Foggo: Evet

Burcu Sarı Karademir: O yüzden de bir kadına “meslek edindirme kursu açtık ama katılan olmadı,” “bakın tembeller, gelemiyorlar,” “çalışmak istemiyorlar,” “biz imkân veriyoruz,” diye bir de bazen serzenişler duyuyoruz. Oysaki dediğiniz gibi küçük çocuğunu bırakacak kimsesi olmayan bir kadın meslek edinme kursuna nasıl gelsin?

Hacer Foggo: Kesinlikle.

Burcu Sarı Karademir: Değil mi?

Hacer Foggo: Evet.

Burcu Sarı Karademir: Yani, bu projeleri yaparken insanların yol ücretlerini, çocuklarına bırakabilecekleri güvenli yerleri, orada yemeğin temin edilmesini, hep düşünmek lazım. Buradan hemen kadın yoksulluğu hakkında bilgi notunuza ve talepler raporunuza geçmek istiyorum. O bilgi notunda kadın yoksulluğu hakkında neler var ve kadınların nasıl talepleri var, bize anlatabilir misiniz?

Hacer Foggo: Hem salgında hem de şu anda, yani bu krizin derinleştiği durumlarda da ve aslında her zaman da öyle oldu. Bütün bu yokluk, yoksullukla en fazla mücadele eden kadınlar. Yoktan var eden de kadınlar. Geçim stratejileri oluşturanlar da kadınlar aslında. Niye kadınlar? Yani mesela, hep söylüyorum, gıdaya erişmek için pandemi döneminde sürekli kamu kurumlarını, belediyeleri arayanlar, kadınlar. “Gıdaya erişemiyoruz” diyenler, “niye aradın”, “yine mi sen arıyorsun,” diyenler kadınlar. O kapılara gidenler, kadınlar. Hep soruyorum, “niye eşiniz, kocanız ya da başka biri gitmiyor?” “Çünkü” diyor, “öfkeli, öfkelenir, sonra bir daha gidecek yüzümüz olmaz.” Yani, “bize bağırsalar da, çağırsalar da biz buralara gitmek zorundayız çünkü çocuğumuz bekliyor yani, aç.” Anlatabiliyor muyum?

Burcu Sarı Karademir: Evet.

Hacer Foggo: O yoktan var etme durumu, o stratejiyi yaratan ya da elektriğe zam geldiği zaman herkesi bir odada topluyor, doğalgazı kapatan, ödeyemedikleri için, çocuklara “montla oturun” diyen ya da evde soba kuran, odunu çalı çırpıyı toplayan, elektrik süpürgesini kapatan, evde ne varsa oradan bir şey yapmaya uğraşan, bir yemek falan, aslında kadınlar. Ama aynı zamanda, şiddet gördüğü zaman da hemen bir telefon edip gitme durumunda olmayan, bu derecede bir eşitsizliği yaşayan da kadınlar ve orada ekonomik nedenlerle de o şiddete, o kötü muameleye çocuklarıyla birlikte katlanmak zorunda olan da kadınlar. Yani, adliyeden adliyeye, barodan belki bir avukat sağlayabilir denilebilir kolayca ama, bütün bunların hiçbiri o kadar çok kolay olmuyor.

Burcu Sarı Karademir: Olmuyor.

Hacer Foggo: Sonuç olarak, özel bir avukat tutamıyorsa, çok istiyorsa da, büyük bir eşitsizlik. Psikoloğa istediği zaman gidemiyorsa da bu aslında büyük bir eşitsizlik. Kocasından şiddet gördüğünde hemen o gece herhangi bir yeri yoksa, bir otele para verebilecek durumunun olmaması da aslında bir eşitsizlik. Yoksulluğu tartışırken bence bütün bunları da bu boyutlarıyla bence tartışmak gerekiyor. Bazen sığınma evine gittiklerinde de bir hafta sonra geri dönen kadınları da biliyorum. “Çocuklarım ağladı,” “süt istedi,” “yüksek sesle konuştular,” “başkalarını rahatsız ettiler,” “yönetimi rahatsız ettiler,” deyip, o yoksulluk, ezilmişlik, utanma duygusu, özgüven hikâyesiyle de birlikte, oradan tekrar dönüyorlar o evlere. Tekrar o eski eziyeti yaşayan da kadınlar diyeyim.

Burcu Sarı Karademir: Evet buradan insan hakları ihlali olarak yoksulluk, Pınar Uyar Semerci Hoca'nın derlediği bir kitap var. Siz bilirsiniz muhakkak. Belki dinleyicilerimiz de okumak isterler. Orada Serra Müderrisoğlu'nun bir bölümü var. Orada okurken dikkatimi çekti. Toplumsal cinsiyetin ne kadar önemli olduğuna, mesela yoksullukla mücadelede erkeğin, babanın eve artık ekme sağlayamamasından duyduğu utançla evdeki rolünün değişmesinden, geri çekilmesinden ve hatta çocuklarını eşine bırakıp terk edip gitmesinden kaynaklanan yalnız annelerden bahsediyoruz. Ve yalnız annelerin yoksulluğu ve yoksullukla mücadele etmesinin de ne kadar zor olduğunu anlatıyor. Çok önemli bir şey. Türkiye’de biz ailelerin içerisinde kadınların, erkeklerin ve çocukların ayrı ayrı kendileri açısından yoksulluğu nasıl tecrübe ettiğini ve bununla nasıl mücadele ettiğini de çok konuşmuyoruz. Böyle, bir battaniye terim gibi “her şeyi kaplayan yoksulluk” deyip geçiyoruz ama o yoksulluk çocuk için çikolata, baba için eve ekme getirmek, anne için belki huzurlu bir evde oturmak ya da çalışabilme hakkını elde etmek, evde söz hakkı sahibi olmak ya da o gün için “bugün ne pişireceğim” derdi yaşamamak belki. Bu kadar basit ve temel bir güvenlik hakkından bahsediyoruz. O yüzden de kadınların yaşadığı yoksulluğu anlatmanız çok kıymetli oldu bizim için. Bugün babalar günü, sizin Twitter’da babalar günü mesajınızı gördüm. “Beslenme koyamadım ama çocuğuma temiz su koydum” diyen babaya da buradan selam olsun diyorum. Anlatmak ister misiniz birazcık daha? Ev içinde herkes nasıl yaşıyor, tek tek çocukların perspektifinden, babaların perspektifinden yoksulluk ne? Birazcık da oradan devam edelim mi?

Hacer Foggo: Tabii ki. O baba uzun zamandır görüştüğüm, takip ettiğim bir baba aslında. Ve beni de çok çok etkileyen bir arkadaşım aynı zamanda. Kâğıt toplayıcı bir baba. Üç çocuğu var ve ben her ziyaretimde, her gördüğümde diyorum ki, “ne olur, lütfen çocuklar okula devam etsin.” Çünkü inanılmaz bir yokluk, yoksulluk yaşıyorlar. Kâğıt topluyor, bir şey bulamadığı zaman çöpten yiyecek topluyorlar. Bir biçimde o evi döndürmeye çalışıyor hem eşi hem o. Bana söz verdiği için değil ama o kadar çok çaba sarf ediyor ki okula gitsin çocuklar diye. Ara ara bana çocukların fotoğrafını gönderiyor ve bir keresinde dedi ki, “ne yapıp edip çocuklara ekmek alıyorum, çikolata sürüyorum üzerine.” Sonrasında bir kere dedi ki, “bazen ekmek alamıyorum ama temiz su koydum,” demişti. Ben çok etkilenmişim çünkü temiz suya erişemiyor insanlar ve musluk suyu içen bir sürü aile biliyorum ben. “Biz musluk suyu içsek de çocuklara küçük pet şişelerle temiz su alıyorum,” “yiyecek alamadım ama onları mutlaka koyuyorum,” demişti. Bugün de karne fotoğrafı göndermiş. Çok etkilendim ama işte mücadele böyle bir şey. Umut da böyle bir şey aynı zamanda. Yani, o çocukların okulu bitirme ihtimalleri hepimiz için bence umut olmalı diye düşünüyorum.

Burcu Sarı Karademir: Çok önemli.

Hacer Foggo: O babaya da buradan çok teşekkür ediyorum tekrar.

Burcu Sarı Karademir: Ben de çok teşekkür ediyorum kendisine. Çok sevgi ve saygılarımı gönderiyorum. Mücadelesinde yanındayız, elimizden ne gelirse destek olmaya çalışacağız. Bir yandan da şunu söylemek istiyorum. Bu çocukların okula devam etmesi için en son raporlarınızdan bir tanesi, Çocuklarda Yetersiz Beslenme Raporu ve okullarda beslenme verilmesi konusunda sizin kampanyalarınız var, çağrılarınız var. Herkesin göreceli olarak ulaşabildiği, hala ulaşabildiğini umduğumuz devlet okullarında temel beslenmenin sağlanmış olmasının aslında ne kadar önemli olduğunu ve Türkiye’nin belki geleceğini, sosyal sermayesi olan geleceğimizi, çocuklarımızı belki bu girdaptan kurtarabilmenin en temel önleyici yolu aslında değil mi? Birazcık bize bu kampanyalardan, bu taleplerinizden ve bunların gerçekleşmesi veya gerçekleştirilememesi yönündeki gözlemlerinizi, engeller neler, bize biraz bunlardan bahseder misiniz?

Hacer Foggo: Tabii. Hani biraz önce de bahsetmiştim, mesela 2019-2023’teki Sağlık Bakanlığı’nın Stratejik Eylem Planı’nda, Türkiye Hacettepe Üniversitesi’nin nüfus araştırmalarında %6 Doğu, Güneydoğu Anadolu’da gelişim bozukluğu, yetersiz beslenme, Türkiye’de genel olarak %2’ye ulaşması falan... Bütün bu sağlıksız beslenme, yetersiz beslenme nedeniyle okullarda bir beslenme programı oluşturmak istemişler, devlet okullarında. Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da başlansın diye ama bu hayata geçmemiş. Taşınmalı olan yerlerde var. Mesela taşınmaz giden çocuklar orada yemek yiyemiyor, öyle de bir ilginç durum var. Ama bu tabii bütün devlet okullarında yok. Bir sürü çocuk gerçekten okula beslenmesiz gidiyor ve bu gerçekten büyük bir travma. Çocuklar açısından travma, anneler açısından travma. Herkes için aslında travma. Beslenmesiz giden çocuğa bazen öğretmenler alıyor, bazen alamıyor. Çocuğun oradaki ruh halini düşünün. Ya da diyor ki anne, “gönderemedim.” “Hiçbir şey yok,

olmadığı için gönderemedim,” diyor. Her ikisini de biliyor çocuk. Çocuğun bütün bunları, beslenmeyi düşünüyor olması, annesinin bu hissiyatına tanık olması, okulda o travmayı yaşamaması falan... Yani, bunları hiçbir çocuk hak etmiyor aslında. Bütün bunları düşünmemesi gerekiyor çocuğun. Böyle bir konunun hayatında olmaması gerekiyor çocuğun. Çocuğun hayatında okul olur, ders olur, kitap olur, oyuncak olur, sinema olur, eğlence olur. Neden bir çocuk gıdayı düşünsün ki? Öyle değil mi?

Burcu Sarı Karademir: Ve bunun ağır stresini yönetmek zorunda kalsın?

Hacer Foggo: Bu çocuklar çok çabuk yaşlanıyorlar, çok çabuk büyüyorlar.

Burcu Sarı Karademir: Büyüyorlar, değil mi? Neden çocuklar bu ağır stresi yönetmek zorunda kalsın, bir şey isteyemesin ya da sürekli olarak çocuğuna “ben onu alamam”, yani artık herhalde manavların önünden bile çocuklar görmesin, canı istemesin diye yol değiştirip giden anne babalardan bahsediyoruz. Bunlar çok uzak mahallelerde de değil artık.

Hacer Foggo: Her yerde...

Burcu Sarı Karademir: Ve beyaz yakalı yoksulluğu da belki bir gün konuşuruz sizinle. Plazalarda da yoksulluk var. Değil mi? Güvencesiz çalışan...

Hacer Foggo: İnsan kaynaklarında sürekli bir mobbing var mesela, beyaz yakalı ve plaza çalışanlarda.

Burcu Sarı Karademir: Çok ağır yaşanılıyor.

Hacer Foggo: Tabii ki.

Burcu Sarı Karademir: Söyleşilerinizden hatırlıyorum, pandemi sonrası Mansur Yavaş’ın, değerli Belediye Başkanı Mansur Yavaş’ın bu yardım kartlarından sonra en çok alınan...

Hacer Foggo: Çikolata.

Burcu Sarı Karademir: Çikolata, değil mi?

Hacer Foggo: Evet.

Burcu Sarı Karademir: Onu duyunca aklıma Nazım’ın şiiri, “çocuklar ölmesin, şeker de yiyebilsinler...” Çocukların en temel hakkı aslında.

Hacer Foggo: Evet.

Burcu Sarı Karademir: O kadar anlaşılır, o kadar gerçek ki, o çikolataya talep. Umarım bol bol yiyebilsinler çocuklar. Biz burada toparlayalım istiyorum, çok uzatmadan. TED Üniversitesi’nin Küresel Vatandaşlık Programı var ve bütün öğrencilere, bütün üniversiteye açık bir program ve bu programda çok kapsamlı toplumsal cinsiyet, yoksulluk, sürdürülebilir kalkınma hedefleri, çevre, şehir

planlamacılık, şehir - kadın gibi pek çok ders var. Bu programın amacı aslında üniversitenin bir misyonunun olmasıyla çok alakalı çünkü değişimin aktörlerini yetiştirmeyi hedefleyen bir misyona sahip olunca üniversite, onlara hangi bölümden olurlarsa olsunlar sadece bilgi değil de değişimin aktörleri olabilecek toplumsal misyon vermek görevi de edinmiş. Ben de bu programda veriyorum. Küresel sorunlar, Eşitsizlik ve Ayrımcılık dersini. Her dönem sonunda öğrencilerimle çok karamsar gidiyoruz. Hatta bu dönem öğrencilerimden bir tanesi dedi ki, “hocam, siz bu dersi üç saat anlatıyorsunuz, üç şube anlatıyorsunuz, dokuz saat. Biz dinledikten sonra karamsar oluyoruz, siz koşa koşa terapistinize mi gidiyorsunuz? Nasıl baş ediyorsunuz?” diye. Ben de dedim ki, “siz varsınız. Sizinle umut buluyorum, kızıma gidip sarılıyorum umut buluyorum. Sonra, kahramanlar var dışarıda, onlar mücadele ediyorlar. Onların haberlerini okuyorum, umut buluyorum.” Üniversitedeki o gençlik, onların enerjisi, onların sosyal gerçeklikten kaçmayıp yüzleşebilmesi çok önemli çünkü bazen böyle ağır konular kaçma eğilimi de yaratabiliyor. “Nasıl mücadele ederiz” sorusundan ziyade, “görmeyeyim, duymayayım, bilmeyeyim” eğilimi de olabiliyor. Ama bu program ve üniversitenin bu yaklaşımıyla biz sanırım onu kırıyoruz ve bir şeyler yapmak isteyen, enerjisini o tarafa yöneltmek isteyen pek çok genç ve aynı zamanda meslektaşım akademisyenler ve merkezimizin gönüllüleri de var. Neler tavsiye edersiniz, biz bu umut yükünü kalbimize alıp, sırtımıza yüklenip nerelere gidelim, nasıl taşıyalım, nasıl çözüm yolu bulalım kendimize, dayanışmayı nasıl örgütleyelim, umudu nasıl örgütleyelim? Bize birazcık onu da anlatır mısınız, siz nasıl başardınız?

Hacer Foggo: Bence bir kere bu yaptığınız programlarla umudu örgütlediğinizi düşünüyorum. Aynı zamanda dinleyen çocuklar da genç çocuklar ve bence yoksulluk, özellikle onu konuşmadık ama, genç yoksulluğunu, öğrenci yoksulluğunu, yani benim özellikle öğrencilere ve gençlere söyleyeceğim şey hiçbir zaman umutsuzluğa kapılmasınlar ve gerçekten okullarını bırakmasınlar ekonomik nedenlerle. Birbirlerinin dertlerine ortak olsunlar. Bu illa ki maddi durum değil ama birbirlerini dinlesinler bence çünkü bazen herkes o kadar güçlü görünmeye çalışıyor ki ve herkes güçlü görüldüğü için diğeri de zayıf görünmeyeyim diye derdini anlatamıyor arkadaşına. O yüzden bence herkes bir kere nefes alıp anlatsın içindekini, paylaşsın yanındakiyle. Yanında dost bildiği, dost gördüğü insanlarıyla, öğretmenleriyle, kendisine yakın hissettiği herkesle, kendisini paylaşsın. Yani, bu bir sorun da olabilir, saçmalamak da olabilir, gülmek de olabilir ama benim gördüğüm gençlerin o öfkesini, kaygısını içinde tuttuğunu görüyorum. Bence herkes için birazcık da olsa açsın ve bunun en büyük dayanışma olduğunu düşünüyorum. Sokakları biz hallederiz ama onlar birbirlerinin ellerini tutsunlar ve bırakmasınlar. Öyle diyeyim.

Burcu Sarı Karademir: Yüzümde kocaman bir gülümsemeye sizi dinledim çünkü o kadar benzer örtüşen şeyler söylüyoruz ki. Ben sınıfımda öğrencilere diyorum ki, “burası bizim dokunulmaz alanımız ve saçmalamak dâhil her şey hakkımız. Ne isterseniz söyleyin,” diye. Gerçekten, yüreklerini açmak, güçlü görünmek zorunda olmamak ve zayıflıklarını birbirine açabilmenin verdiği güvenle...

Hacer Foggo: O zayıflık değil aslında, yani konuşmaya başladığınız anda bu çok güçlü insanlar aslında, güçlülüktür aslında bir taraftan da, o zayıflık denilen şey bence.

Burcu Sarı Karademir: Değil mi? Hem de güvenle kalbini birinin eline vermektir ve ona emanet etmektir. Ve onun üzerinden kurulan güvenle...

Hacer Foggo: Evet onu da herkes yapamaz, yapsınlar o yüzden. Yapsınlar...

Burcu Sarı Karademir: Çok kıymetli bir şey söylediğiniz. Ben çok şiir severim; öğrencilerim de bilir, arkadaşlarım da bilir. Didem Madak bir şiirinde “hayatımın üzerinde imkânsız kuşlar uçuyor,” diyor. Yoksulluk da aslında hayatlarımızın üzerinde uçan o imkânsız kuş, o kuş uzaklara göçsün istiyorum. Hayatımın üzerinde imkânsızlıklar olmasın. Bir de Nazım Hikmet şiiri var, onu okumak isterim.

Hacer Foggo: Tabii.

Burcu Sarı Karademir: Çünkü o kadar güzel anlattınız ki siz. “Umut bin bir ayaklı, umut güneşte saklı, umut edenler haklı, umut insanlığın hakkı,” dediği Nazım’ın o güzel şiiri. Umut hepimizin hakkı ve siz umudu bizim için ayakta tutan insanlardan bir tanesisiniz. İyi ki varsınız, çok teşekkür ederiz.

Hacer Foggo: Ben çok teşekkür ederim, herkesi kucaklıyorum buradan.

Burcu Sarı Karademir: Çok sağ olun. Belki başka sefere yeniden sizinle konuşabilmenin sözünü alarak kapatalım mı?

Hacer Foggo: Tabii ki.

Burcu Sarı Karademir: Çok teşekkürler, sağlıklı kalın.